

Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka ir jos raidos perspektyvos

Mindaugas Baranauskas

Vyriausiasis transporto draudimo ekspertas
UAB „If draudimas“
Geležinio vilko g. 18a,
2004 Vilnius
Tel. (370 5) 210 98 08
El. paštas: mindaugas.baranauskas@if.lt

Vytautas Kindurys

Docentas socialinių mokslų daktaras
Vilniaus universiteto
Prekybos ekonomikos katedra
Saulėtekio al. 9, 2040 Vilnius
Tel. (370 5) 236 61 52
El. paštas: vytautas.kindurys@ef.vu.lt

Straipsnyje tiriama Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka, jos raida 1998–2002 metais, esama būklė, prognozuojamos rinkos raidos perspektyvos. Tyrimo tikslas – ištirti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos esamą padėtį ir įvertinti jos raidos galimybes. Tyrimas apima tris rinkos aspektus: rinkos dydį; tiekėjų rinkos struktūrą ir konkurencijos lygį; vartotojų rinkos struktūrą ir paklausą formuojančius veiksnius.

Įvadas

Lietuvoje ne gyvybės draudimas kaip atskira draudimo šaka pradėjo plėtotis 1996 metais priėmus Lietuvos Respublikos draudimo įstatymą. Šiame įstatyme buvo atskirtos dvi draudimo paslaugų šakos – gyvybės ir ne gyvybės draudimas. Kaip ir visoje Lietuvos ekonomikoje, draudimo paslaugų rinkoje situacija greitai keičiasi. Lietuvos mokslinėje literatūroje mažai dėmesio skiriama apžvelgti ne gyvybės draudimo rinkos raidos problemas ir jos perspektyvas. Po paskutinių darbų šia tema [1; 2; 15] situacija gerokai pasikeitė, kita vertus, juose nebuvo atskleisti kai kurie, autorių nuomone, svarbūs ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos aspektai. Straipsnyje tiriami klausimai aktualūs draudimo verslo atstovams, kuriantiems strateginius savo verslo planus, norintiems sėk-

mingai plėtoti ne gyvybės draudimo verslą Lietuvos rinkoje.

Tyrimo hipotezės: Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka yra mažai išplėtotą, palyginti su Vakarų Europos valstybėmis, todėl ji turi didelių augimo galimybių.

Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų tiekėjų rinkos koncentracija didelė, tačiau ateityje ji turėtų mažėti.

Uždaviniai: remiantis faktiniais duomenimis nustatyti Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos dydį; įvertinti ne gyvybės draudimo paslaugų tiekėjų rinkos struktūrą ir jos konkurencingumą; atskleisti šių paslaugų vartotojų rinkos įtaką jų paklausai; remiantis prognozuojamais duomenimis atskleisti Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos raidos tendencijas.

Tyrimo metodai: Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos statistikos duomenų ir kitų statistikos duomenų analizė, lyginamoji Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos ir kitų Europos valstybių ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos rodiklių analizė, loginės išvados remiantis analizuojama literatūra ir autorių praktine patirtimi ne gyvybės draudimo srityje.

1. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos dydis

Šioje straipsnio dalyje remdamiesi oficialiais Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos (VDPT) skelbiamais duomenimis įvertinsime kaip kito Lietuvos draudimo rinkos dydis 1998–2002 metais, kaip kito gyvybės ir ne gyvybės draudimo santykis. Taip pat palyginsime esamą Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos dydį su kitų valstybių, tai leis nustatyti santykinį Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos išsivystymo lygį ir prognozuoti jos plėtros galimybes.

VDPT pateikiamų duomenų apie pasirašytas draudimo įmokas analizė parodė, kad 1998–2002 metais Lietuvos draudimo rinka nuolat didėjo (žr. 1 pav.), tačiau augimas buvo nedidelis, išskyrus 2002 metais, kai tiek gyvy-

bės, tiek ne gyvybės draudimo rinka labai staigiai padidėjo.

Pagrindinė ne gyvybės draudimo rinkos staigaus augimo priežastis 2002 metais buvo transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo (TPSVCAPD) įvedimas. Per 2002 metus buvo pasirašyta 242,6 mln. Lt TPSVCAPD įmokų, tai sudarė 40,3 proc. visų ne gyvybės draudimo įmokų. Likusių ne gyvybės draudimo grupių pasirašytų įmokų augimas nebuvo didelis.

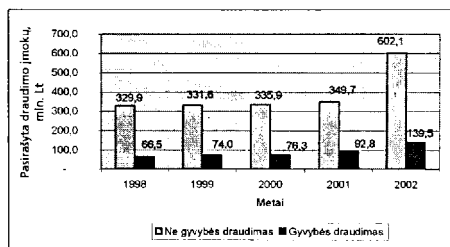
Norėdami palyginti Lietuvos draudimo paslaugų rinką su kitų šalių rinkomis toliau nagrinėsime ne absoliučius, o santykinius rinkos dydį apibūdinančius rodiklius. Jų naudojimas eliminuoja skirtingo atskirų šalių dydžio įtaką palyginimo rezultatams. Palyginti naudosime draudimo tankio ir draudimo prasiskverbimo rodiklius.

Draudimo tankis – tai draudimo įmokų suma, tenkanti vienam šalies gyventojui.

Draudimo prasiskverbimas – pasirašytų draudimo įmokų ir šalies bendrojo vidaus produkto santykis (procentais).

Draudimo tankio rodiklio kitimas Lietuvos gyvybės ir ne gyvybės draudimo paslaugų rinkose vaizduojamas 2 paveiksle.

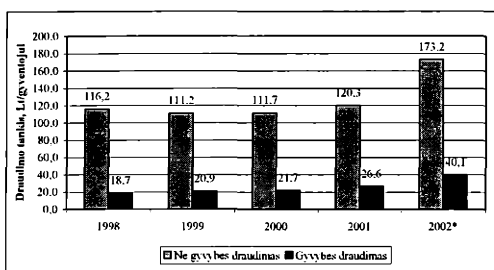
Nors 2002 metais ne gyvybės draudimo tankis Lietuvoje gerokai padidėjo, pagal šį rodiklį kol kas stipriai atsiliekame nuo Vakarų Europos valstybių, taip pat nuo daugumos Rytų ir Vidurio Europos valstybių. Šveicarijos perdraudimo kompanijos *Swiss Re* duomenimis, vidutinis ne gyvybės draudimo tankis 2001 metais Europoje sudarė 345,6 JAV dolerio vienam gyventojui. Vakarų Europoje šis rodiklis buvo 568,3 JAV dolerio, o Rytų ir Vidurio Europos šalyse – 41,6 JAV dolerio vienam gyventojui [19, p. 27]. Taigi

1 pav. Pasirašyta draudimo įmokų Lietuvos draudimo paslaugų rinkoje 1998–2002 metais

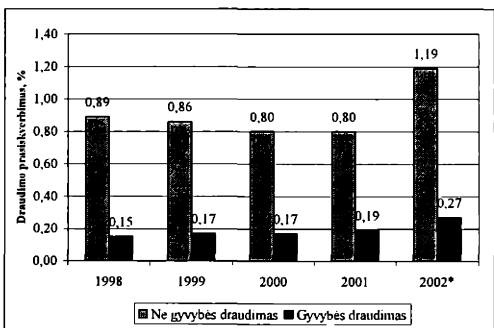
Lietuvoje ne gyvybės draudimo tankis 2002 metais pasiekė vidutinį 2001 metų Rytų ir Vidurio Europos valstybių lygį (lyginame 2002 metų Lietuvos rodiklius su 2001 metų kitų valstybių rodikliais, nes duomenų rinkimo metu 2002 metų kitų valstybių rodikliai buvo neprieinami, o Lietuvoje 2001 metais dar nebuvo TPSVCPAD, jis kitose valstybėse atsirado gerokai anksčiau). Tačiau Lietuva stipriai atsilieka nuo pirmaujančių šio regiono valstybių: Slovėnijos, Čekijos, Kroatijos, Lenkijos.

Kitas svarbus draudimo paslaugų rinkos išvystymo rodiklis yra draudimo prasiskverbimas. Lietuvos gyvybės ir ne gyvybės draudimo prasiskverbimo rodiklių kitimas 1998–2002 metais vaizduojamas 3 paveiksle. Lietuvos draudimo prasiskverbimo rodiklis yra vienas iš mažiausių Europoje. 2001 metais visoje Europos draudimo paslaugų rinkoje šis rodiklis buvo 7,84 proc., iš jų 2,95 proc. sudarė ne gyvybės draudimo prasiskverbimas ir 4,89 proc. gyvybės draudimo prasiskverbimas. Vakarų Europos

2 pav. Vienam Lietuvos gyventojui tenkanti pasirašytų draudimo įmokų dalis 1998–2002 metais litais [5, p. 12]

* 2002 metų rodikliai apskaičiuoti autorių remiantis VDPT ir Statistikos departamento duomenimis

3 pav. Pasirašytų draudimo įmokų dalis BVP procentais [5, p. 13]

* Autorių apskaičiuotas rodiklis.

valstybėse šie rodikliai atitinkamai buvo 8,31 proc. (visos draudimo paslaugos), 3,06 proc. (ne gyvybės draudimo paslaugos) ir 5,25 proc. (gyvybės draudimo paslaugos). Rytų ir Vidurio Europos šalyse atitinkami rodikliai 2001 metais buvo gerokai žemesni nei Vakarų Europoje, tačiau visos Rytų ir Vidurio Europos šalių vidurkis gerokai viršijo ne tik 2001 metų, bet ir 2002 metų Lietuvos draudimo prasiskverbimo rodiklius.

Palyginti pateikiame perdraudimo kompanijos *Swiss Re* duomenis, kurie yra kai kurių Europos valstybių atitinkami rodikliai (žr. 1 lentelę).

Lentelėje taip pat pateikiamas atitinkamų valstybių BVP, tenkantis vienam gyventojui. Analizuodami lentelėje pateikiamus duomenis sprendėme šiuos uždavinius:

1. Nustatyti, ar priklauso, ir jei priklauso, tai kaip, draudimo tankis nuo BVP, tenkančio vienam gyventojui;
2. Nustatyti, ar priklauso, ir jei priklauso, tai kokia draudimo prasiskverbimo priklausomybė nuo BVP, tenkančio vienam gyventojui.

Nustatyti BVP vienam gyventojui, draudimo tankio ir draudimo prasiškerbimo ryšį yra svarbu norint įvertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos perspektyvas, nes yra pateiktos BVP raidos prognozės, todėl nustčius šį ryšį galima prognozuoti ir draudimo rinkos plėtros perspektyvas. Apskaičiuoti BVP, tenkančio vienam gyventojui, ir draudimo tankio koreliacijos koeficientas bei BVP, tenkan-

čio vienam gyventojui, ir draudimo prasiškerbimo koeficientas. BVP vienam gyventojui ir draudimo tankio koreliacijos koeficiento reikšmė 0,88 rodo stiprią teigiamą šių rodiklių koreliaciją.

BVP, tenkančio vienam gyventojui, ir ne gyvybės draudimo prasiškerbimo apskaičiuota koreliacijos koeficiento reikšmė lygi 0,46. Tai reiškia silpną (tačiau artimą vidutinio stipru-

1 lentelė. Bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui, ne gyvybės draudimo tankis ir ne gyvybės draudimo prasiškerbimas kai kuriose Vakarų, Rytų ir Vidurio Europos valstybėse 2001 metais [19, p. 34–36]

<i>Valstybė</i>	<i>Bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui, JAV doleriais</i>	<i>Ne gyvybės draudimo tankis vienam gyventojui JAV doleriais</i>	<i>Ne gyvybės draudimo prasiškerbimas, proc.</i>
Liuksemburgas	52,500	1,008,0	2,15
Norvegija	38,182	777,7	2,06
Šveicarija	34,306	1,627,2	4,76
Danija	30,566	729,8	2,41
Airija	27,105	765,3	2,84
Islandija	26,667	786,8	2,88
Jungtinė Karalystė	23,933	825,9	3,45
Olandija	23,750	979,0	4,12
Švedija	23,596	467,6	1,98
Suomija	23,462	456,7	1,94
Austrija	22,927	716,8	3,12
Vokietija	22,527	809,9	3,60
Belgija	22,330	612,9	2,75
Prancūzija	22,128	630,6	2,85
Italija	18,939	465,5	2,46
Ispanija	14,797	433,0	2,93
Kipras	11,250	234,9	2,00
Portugalija	11,000	286,0	2,61
Graikija	10,943	113,9	1,04
Malta	10,000	211,0	2,28
Slovėnija	9,500	374,3	3,96
Čekija	5,534	134,1	2,43
Vengrija	5,098	83,4	1,63
Lenkija	4,560	91,3	2,00
Kroatija	4,545	114,2	2,47
Slovakija	3,704	69,1	1,86
Turkija	2,293	24,5	1,07
Rusija	2,153	32,6	1,51
Rumunija	1,786	12,1	0,68
Bulgarija	1,646	22,6	1,36
Jugoslavija	1,048	26,3	2,64
Ukraina	776	11,5	1,49

mo) šių rodiklių koreliaciją. Analizuodami ne gyvybės draudimo praskverbimo ir BVP, tenkančio vienam gyventojui, priklausomybę pastebėjome tokias šio ryšio ypatybes:

1. Nors didėjant BVP, tenkančio vienam gyventojui, sumai didėja ir ne gyvybės draudimo praskverbimas, tačiau yra didelė ne gyvybės draudimo praskverbimo variacija tarp panašaus ekonominio išsivystymo lygio valstybių.

2. Nepaisant to, kad bendra tendencija rodo, jog didėjant BVP, tenkančiam vienam gyventojui, didėja ir draudimo praskverbimas, valstybėse, kuriose yra labai aukštas BVP vienam gyventojui (Liuksemburgas, Norvegija), ne gyvybės draudimo praskverbimo rodiklis yra palyginti mažas (mažesnis už Europos vidurkį). Manome, kad tai nėra atsitiktinumas. Mažai išsivysčiusiose valstybėse gyventojai neturi pakankamai pajamų, kad galėtų visiškai patenkinti savo saugumo poreikius (t. y. skirti pakankamai pinigų apdrausti visą turimą turtą ir kitus savo interesus). Todėl čia augant ekonomikai sparčiai didėja draudimo apimtis, kartu ne tik ne gyvybės draudimo tankis, bet ir praskverbimas. Toliau plėtojantis ekonomiškai ir ne gyvybės draudimo rinkai, pasiekiamas lygis, kai praktiškai visi turtiniai interesai yra apdrausti (turimas turtas, civilinė atsakomybė ir t. t.), todėl tolesnis ne gyvybės draudimo rinkos augimas tampa labiau susijęs su pačios draudimo objektų bazės plėtimusi. Tačiau ši draudimo objektų bazė ne gyvybės draudimo paslaugų rinkoje gali plėstis ne taip sparčiai kaip visa ekonomika. Pavyzdžiui, didelę dalį ne gyvybės draudimo įmokų duoda įvairaus turto (pastatų, kilnojamojo turto, transporto priemonių) draudimas, tačiau šio turto vertė didėja lėčiau nei visa ekonomika, nes papildomas uždirbtas pajamas gyventojai skiria ne įsigyti daugiau turto, bet įvairioms paslaugoms, laisvalaikui praleisti ir pan. Tai gali lemti draudimo

praskverbimo mažėjimą toliau vystantis stipriausios ekonomikos šalims.

Lietuvos draudimo rinkos dydžio rodiklių analizė rodo, kad ji palyginti maža ir yra ankstyvoje raidos fazėje. Todėl yra galimas spartus jos augimas artimiausioje ateityje, tuo tarpu Vakarų Europos valstybėse pastaraisiais metais didėja tik gyvybės draudimo paslaugų rinka, o ne gyvybės draudimo paslaugų rinka beveik nedidėja.

2. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų teikėjų rinkos struktūra ir jos konkurencingumas

Šioje straipsnio dalyje įvertinsime Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos situaciją pasiūlos požiūriu, šios rinkos koncentraciją ir konkurenciją. Mokslininkai, anksčiau tyrę Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinką, nustatė, kad yra susiformavusi oligopolinė rinka [2; 15]. Rinka ir dabar išliko oligopolinė, tačiau konkurencijos lygis, rinkos koncentracija, draudimo įmonių skaičius ir jų įtaka rinkai nuolat keičiasi.

Ne gyvybės draudimo įmonių skaičius Lietuvoje kurį laiką buvo vienodas – apie 27 įmonės. Tačiau kasmet vienos įmonės buvo likviduojamos, įkuriamos naujos. 2002 metų pabaigoje Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkoje veikė 22 bendrovės, iš kurių trys dirbo specifinėse draudimo srityse ir nedarė didelės įtakos likusiai ne gyvybės draudimo paslaugų rinkai. Tai UAB „Būsto paskolų draudimas“, UAB „Lietuvos eksporto ir importo draudimas“ ir UAB „Lietuvos kreditų draudimas“.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkoje dabar jau vyrauja užsienio kapitalo įmonės ir jų dalis šioje rinkoje nuolat didėja. Taip pat didėja užsienio kapitalo įmonių pasirašytų įmokų lyginamoji

dalys. Dabar visas penkias didžiausias įmones Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkoje valdo užsienio kapitalas. Autorių nuomone, tai yra palanku šalies gyventojams, nes užsienio įmonės kartu su kapitalu diegia ir vakarietiško aptarnavimo kultūrą, savo įgytą ilgametę rinkos valdymo patirtį.

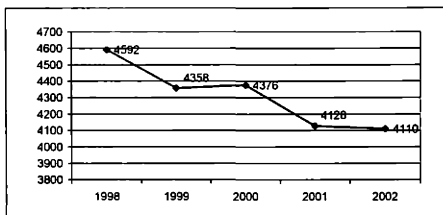
Iš palyginti didelio ne gyvybės draudimo įmonių skaičiaus atrodytų, kad šioje paslaugų rinkoje yra stipri konkurencija. Paanalizuokime nuodugniau Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos koncentraciją, kuri yra vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių rinkos konkurenciją ir pavienių rinkos subjektų įtaką visai rinkai. Vienas iš geriausiai rinkos koncentraciją apibūdinančių rodiklių yra *Herfindahl-Hirschman* indeksas (HHI), kuris lygus visų rinkos dalyvių rinkos dalių (procentais)

kvadratų sumai. Maksimali galima šio indekso reikšmė yra 10 000, ji pasiekama tuo atveju, jei rinkoje tėra vienas dalyvis (monopolinė rinka). Pavyzdžiui, JAV konkurencijos tarnyba, interpretuodama HHI, vadovaujasi tokiomis nuostatomis: esant indekso reikšmei iki 1000, laikoma, kad rinka yra mažai koncentruota, nuo 1000 iki 1800 – vidutiniškai koncentruota, per 1800 – stipriai koncentruota [6, p. 6]. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka yra stipriai koncentruota, 2002 metais jos HHI buvo 4110. Tačiau rinkos koncentracija turi tendenciją mažėti. Rinkos koncentracijos kitimas aki-vaizdžiai parodytas 4 paveiksle, jame pateikiami autorių apskaičiuoti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos duomenys.

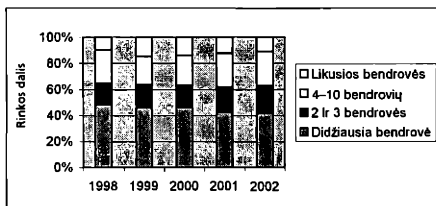
Rinkos koncentracijos mažėjimą daugiausia lėmė didžiausios Lietuvos ne gyvybės draudimo bendrovės AB „Lietuvos draudimas“ rinkos dalies mažėjimas. 1998–2002 metais AB „Lietuvos draudimas“ turima rinkos dalis sumažėjo 6,79 procentiniais punktais. Tačiau antrąją vietą rinkoje turinti UAB „ERGO Lietuva“ sugebėjo gerokai padidinti savo rinkos dalį. Jos turima rinkos dalis nuo 1998 iki 2002 metų padidėjo 4,43 procentinio punkto (UAB „ERGO Lietuva“ rinkos dalis apskaičiuota be UAB „Preventa“ pasirašytų įmokų iki šių įmonių sujungimo).

Rinkos lyderių turima rinkos dalis – kitas rinkos koncentraciją apibūdinantis rodiklis. Bendrovių rinkos dalies kitimas 1998–2002 metais parodytas 5 paveiksle.

Iš paveikslo matyti, kad rinkos lyderės (buvusios valstybinės monopolininkės) rinkos dalis nuolat mažėja. Trijų lyderių dalis 1998–2002 metais truputį sumažėjo. Dešimties didžiausių ne gyvybės draudimo įmonių bendra rinkos dalis, nors 2002 metais buvo šiek tiek mažesnė nei

4 pav. Herfindahl-Hirschman indeksas (HHI) Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje 1998–2002 metais (duomenys apskaičiuoti autorių)

5 pav. Trijų didžiausių ne gyvybės draudimo įmonių turima Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos dalis 1998–2002 metais

1998 metais, tačiau nuo 1999 metų turi tendenciją didėti. Reikia pažymėti, kad svarbiausias rinkos dalių persiskirstymas vyksta tarp trijų didžiausių bendrovių. Didžiąją dalį rinkos lyderio bendrovės AB „Lietuvos draudimas“ prarastos rinkos perėmė artimiausi jos konkurentai. Likusi lyderio prarasta rinkos dalis atitenka pirmojo dešimtuko įmonėms. Tai rodo, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkoje atsiranda vis daugiau įmonių, pajėgių varžytis su rinkos lyderiais, stiprėja įmonių konkurencija. Kita vertus, tikėtina, kad dauguma smulkiųjų įmonių neatlaikys didėjančios rinkos lyderių konkurencijos ir turės arba jungtis su kitomis draudimo įmonėmis, arba apskritai pasitraukti iš draudimo rinkos.

Didelė koncentracija paprastai yra būdinga santykiškai mažoms rinkoms. Mažas konkurencingumas apsunkina naujoms įmonėms patekti į ne gyvybės draudimo rinką, nes vartotojai yra linkę pasikliauti tik gerai žinomomis draudimo įmonėmis. Taip pat gali nukentėti ir vartotojai, nes turima didelė rinkos dalis gali neskaityti bendrovių lyderių tobulinti draudimo sąlygas ir gerinti paslaugų kokybę. Tačiau tai, kad pagrindinis lyderis praranda rinkos dalį, o smulkesni konkurentai didina turimas rinkos dalis, rodo didėjančią ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos konkurencingumą. Panašių tendencijų pastebima ir kitose besivystančiose Rytų ir Vidurio Europos valstybėse. Visų Rytų ir Vidurio Europos šalių ne gyvybės draudimo paslaugų rinkose vyrauja buvusios valstybinės draudimo monopolininkės. Atskirose šalyse jų rinkos dalys mažėja skirtingu tempu. Lietuvoje rinkos lyderės turima dalis rinkoje taip pat mažėja. Lyginant tik Baltijos šalis, AB „Lietuvos draudimas“ pozicijos yra stipriausios, ji netgi yra didžiausia draudimo bendrovė Baltijos šalyse.

Rytų ir Vidurio Europos šalyse vyraujančias draudimo bendrovių lyderių rinkos dalies ma-

žėjimo tendencijas daugiausia nulemia atėjęs užsienio kapitalas, kuris suteikia smulkesniems konkurentams tiek finansinių galimybių spausti rinkos lyderius, tiek užsienio partnerių patirtį rizikos vertinimo, vadybos, rinkodaros ir kitose srityse. Taip pat turi įtakos pačių buvusių monopolininkų nesugebėjimas laiku prisitaikyti ir atsinaujinti, pasikeitus rinkos situacijoms. Tiesa, 1999 metais „Sampo“ grupė (dabar If grupė) Estijoje, nupirkusi kelias draudimo įmones, kartu ir rinkos lyderę „Eesti Kindlustus“ ir jas sujungusi, ne tik neužleidžia turėtų pozicijų, bet jas ir gerina.

Išanalizavę Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių rinką, galime padaryti tokias išvadas:

pirma, šalyje veikiančių draudimo įmonių skaičius yra labai didelis tokio dydžio rinkai, dauguma jų turi labai mažas rinkos dalis – didėjant konkurencijai smulkios lietuviškojo kapitalo ne gyvybės draudimo įmonės pamažu nyks;

antra, į rinką ateina daug užsienio kapitalo, tai labai didina konkurenciją ne gyvybės draudimo paslaugų rinkoje ir keičia jos struktūrą. Laipsniškai pereinama nuo rinkos, kurioje vyrauja vienas lyderis ir veikia daug smulkių draudimo įmonių, prie rinkos, kurioje būtų penkios–dešimt panašaus pajėgumo draudimo įmonių; trečia, ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos koncentracija nuolat mažėja ir stiprėja konkurencija šioje rinkoje. Ateityje tai turi skatinti greitesnę visos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos augimą.

3. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų vartotojų rinka ir jų įtaka visuminei paklausai

Kol kas Lietuvoje draudimo paslaugų vartotojų rinka buvo mažai tyrinėta ir aprašoma

mokslinėje literatūroje. O tai aktuali tema draudikams, prognozuojantiems savo verslo plėtrą, todėl tikėtina, kad vartotojų rinkos tyrimai yra atliekami, bet neskelbiami ir naudojami tik jas užsakusių ar atlikusių įmonių vidaus poreikiams.

Atlikdami šį tyrimą ne gyvybės draudimo paslaugų vartotojus suskirstysime į dvi grupes:

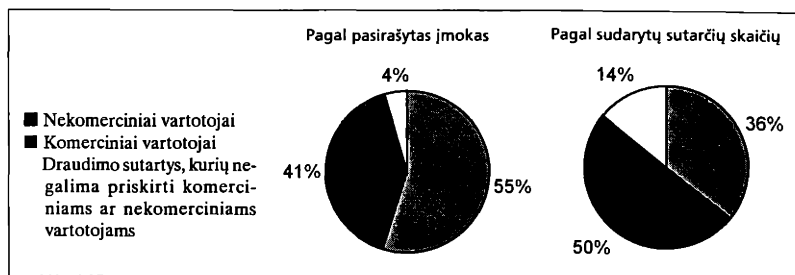
- 1) organizacijos (juridiniai asmenys);
- 2) privatus asmenys arba šeimos, namų ūkiai (fiziniai asmenys).

Tiksliai nustatyti, kiek Lietuvoje yra draudimo paslaugų vartotojų, yra neįmanoma. Draudimo įmonės nei oficialioms valstybės institucijoms, nei kitais informacijos kanalais nepateikia duomenų apie jų paslaugų vartotojų skaičių.

VDPT yra vienintelė institucija, teikianti duomenis apie sudarytas draudimo sutartis. Tik nuo 2002 metų pateikiamose suvestinėse ji pradėjo skirti komercinį ir nekomercinį draudimą, t. y. draudimo sutartis, sudarytas atitinkamai su juridiniais ir fiziniiais asmenimis. Tačiau taip skirstomas tik TPSVCAPD, sausumos transporto priemonių, išskyrus geležinkelio transporto priemones, draudimas, ir turto draudimo nuo gaisro ar gamtinių jėgų bei nuo kitų žalų. Dar dalies draudimo grupių sutartis

dažniausiai sudaro tik juridiniai asmenys arba tų grupių sutarčių su fiziniiais asmenimis yra labai mažai, todėl šių grupių sutartis galima priskirti prie komercinio draudimo. Prie tokių grupių galima priskirti: bendrosios civilinės atsakomybės draudimą, finansinių nuostolių draudimą, geležinkelio transporto priemonių draudimą, kredito draudimą, laidavimo draudimą, laivų draudimą, skraidymo aparatų civilinės atsakomybės ir skraidymo aparatų draudimą, teismo išlaidų draudimą, gabenamų krovinių draudimą. Draudimo ligos atvejui bei draudimo nuo nelaimingų atsitikimų grupės ir pagalbos draudimo grupės sutartis sudaro tiek komerciniai, tiek nekomerciniai vartotojai, o pagal VDPT pateikiamus duomenis šių grupių draudimo nėra skiriamos komercinių ir nekomercinių vartotojų sudarytos sutartys, todėl neįmanoma nustatyti, kokios jų dalys yra sudaromos vieno ir kito vartotojų segmento. Vadovaudamiesi aprašytais prielaidomis ir remdamiesi VDPT duomenimis sudarėme diagramas, pavaizduotas 6 paveiksle, parodančias, kokia dalis visų įmokų ir draudimo sutarčių yra komercinių ir kiek nekomercinių vartotojų.

Iš 6 paveikslo matyti, kad pagal sudarytų sutarčių skaičių pirmauja nekomerciniai ne gy-

6 pav. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos struktūra pagal vartotojų segmentus 2002 metais

vybės draudimo paslaugų vartotojai, tačiau pagal pasirašytų įmokų skaičių didesnę rinkos dalį turi komerciniai vartotojai. Deja, negalime palyginti, kaip šios dalys kito lyginant su ankstesniais laikotarpiais, nes anksčiau VDPT neteikdavo tokių duomenų. Autorių nuomone, 2002 metais ne komercinių vartotojų dalis turėjo gerokai padidėti tiek pagal pasirašytas draudimo įmokas, tiek pagal pasirašytų draudimo sutarčių skaičių, nes, įvedus TPSVCAPD, daugiausia turėjo daugėti nekomercinių vartotojų. Ateityje taip pat turėtų didėti nekomercinių vartotojų dalis, nes iki šiol gyventojai labai mažai naudojami draudimo paslaugomis. Pavyzdžiui, didžioji transporto priemonių dalis priklauso gyventojams, tačiau didžioji dalis draudžiamų transporto priemonių draudimu, – įmonėms. Kylant gyventojų pajamoms ir vis daugiau transporto priemonių įsigyjant lizingu, didėja ir draudžiamų transporto priemonių dalis. Panaši padėtis yra ir nekilnojamojo turto atžvilgiu. Labai mažai gyventojų draudžia savo butus ar namus, įsigytus ar pasistatytus seniau savomis lėšomis. Tačiau dabar dauguma būstų įsigijama iš bankų paskolų. Bankai reikalauja apdrausti įkeičiamą turta, todėl didėja ir draudžiamų būstų dalis. Tai rodo, kad daug gyventojų nesuvokia draudimo teikiamos naudos, o draudžiasi tik kai yra priversti tą daryti. Tačiau ši situacija turėtų keistis. Gyventojai, vienaip ar kitaip susidūrę su draudimo paslaugomis, turėtų suvokti jų naudą ir ilgainiui vis daugiau jų drausis savanoriškai.

Kiek kitokia padėtis yra komercinių vartotojų (įmonių). Dauguma stambių ir vidutinių įmonių jau dabar naudoja draudimą kaip vieną iš rizikos valdymo priemonių ir yra apsidraudusios nuo daugumos joms gresiančių drausčių rizikų. Todėl čia draudimo paslaugų plėtimas daugiausia turėtų vykti dviem kryptimis: didės esami draudimo objektai (pvz., įmo-

nė modernizuoja savo gamybą ar atidaro naują gamyklą) bei plėsis draudimo paslaugų vartojimas smulkiose įmonėse, kur dabar situacija yra panaši kaip ir gyventojų.

Apibendrinami šia straipsnio dalį galime padaryti tokias išvadas:

pirma, pagrindiniai draudimo paslaugų vartotojai yra įmonės ir organizacijos, jos sumoka daugiausia ne gyvybės draudimo įmokų;

antra – ateityje labiau didės gyventojų ne gyvybės draudimo paslaugų vartojimas, todėl draudimo įmonėms į tai būtina atkreipti dėmesį kuriant savo veiklos atieties strategijas;

trečia – bankai ir lizingo kompanijos tam tikrą laiką išliks svarbiu šaltiniu, sukuriant čiu naujus vartotojus draudimo įmonėms. Tačiau ilgainiui pagrindinis stimulas drausčių turėtų tapti draudimo teikiamos naudos suvokimas.

4. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos raidos perspektyvos

Apžvelgsime Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos raidos perspektyvas.

Ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos plėtra tiesiogiai priklauso nuo Lietuvos ekonomikos būklės bei jos raidos ir gyventojų gyvenimo lygio. Kaip jau minėjome, ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos dydis labai priklauso nuo šalies BVP. Iki tam tikros ribos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka didėja greičiau nei BVP. Ekonomikos ekspertų nuomone, Lietuvos bendrojo vidaus produkto augimas artimiausius penkerius metus turėtų sudaryti 5–6 proc. per metus. „Lietuva iki 2015 metų padidins savo BVP 2–2,5 karto. Pagal BVP, tenkanti vienam gyventojui, bus pasiektas daugiau kaip 50 proc. būsimojo ES vidurkio lygis vietoje

dabartinio 33 proc. lygio.“ [10, p. 40–41] Ilgalaikės Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtotės iki 2015 metų strategijos autoriai prognozuoja tokį realų BVP metinį pokytį: 2001–2005 m. – 5,2 proc.; 2006–2010 m. – 6,8 proc.; 2011–2015 m. – 6,5 proc. [10, p. 109].

Kadangi prognozuojamas palyginti spartus Lietuvos bendrojo vidaus produkto augimas, tai turėtų realiai veikti ir ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos plėtotę. Reikia pažymėti, kad šiuo laikotarpiu vis dar smarkiai atsiliksime nuo išsivysčiusių Vakarų Europos valstybių, todėl didėjant BVP turėtų augti ne tik ne gyvybės draudimo tankis, bet ir jo prasiskverbimas, t. y. ne gyvybės draudimo rinka plėtosis greičiau nei didės BVP.

Darome prielaidą, kad ne gyvybės draudimo paslaugų prasiskverbimo rodiklis iki 2015 metų pasieks išsivysčiusių Vakarų Europos šalių lygį ir sudarys nuo 2,5 proc. iki 3,5 procento. Tokiu atveju prognozuojamas Lietuvos BVP metinis augimo tempas leis ne gyvybės draudimo pasirašytoms įmokoms didėti tokiu metiniu tempu: 2003–2005 m. – 15–30 proc.; 2005–2010 m. – maždaug 10–20 proc., 2011–2015 m. – 10–15 procentų. 2015 metais, palyginti su 2002 metais, Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka išaugtų nuo keturių iki septynių kartų.

Toks numatomas ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos augimas yra palankus šioje rinkoje veikiančioms įmonėms. Todėl pastaruoju metu užsienio draudimo įmonės noriai investuoja į veiklą Lietuvos rinkoje. Išsivysčiusiose valstybėse ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos augimas yra labai lėtas, todėl logiška savo išteklius skirti augančioms rinkoms. Toks užsienio kompanijų elgesys iš esmės pakeis draudimo rinką Lietuvoje. Jau dabar rinkoje dominuoja užsienio kapitalo draudimo įmonės, ateityje užsienio kapitalo dalis rinkoje dar padidės. Įstojus į Europos Sąjungą (ES), jos draudimo įmo-

nės galės tiesiogiai veikti Lietuvos draudimo rinkoje, tai potencialiai gali labai padidinti konkurenciją, ypač draudžiant stambius objektus. Smulkių objektų draudimu racionaliau yra daryti įtaką per vietines draudimo įmones arba steigiant filialus. Daugėjant finansiskai pajėgių ir kompetentingų, turinčių draudimo patirtį, ir *know-how* draudimo įmonių, rinkos koncentracija ateityje mažės. Vietoje seniau dominavusios buvusios valstybinės monopolijos rinkoje dominuos penkios–dešimt vidutinių draudimo įmonių. Smulkios vietinės įmonės turėtų arba susijungti su kitomis, arba užsidaryti.

Siūlomų draudimo produktų atžvilgiu Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka neturėtų labai keistis. Dabar draudimo įmonės siūlo beveik visus pasaulyje populiarius draudimo produktus, todėl asortimento plėtimas nelabai galimas. Įstojus į ES klientų ypatingus poreikius kaip tik galės patenkinti ES draudimo įmonės tiesiogiai, tuo panaikindamos Lietuvos įmonių poreikį sukurti tam tikrus draudimo produktus vienietiniam naudojimui.

Lietuvoje pastebima finansinių paslaugų rinkų integracija, didėjant šių paslaugų teikėjų konkurencijai. Lietuvos draudimo bendrovės bendradarbiauja su bankais. Bankų ir draudimo bendrovių bendradarbiavimas Lietuvoje vyksta bankams teikiant apdraustus kreditus, atliekant tam tikras finansines operacijas (teikiant hipotekas, kredituojant būsto įsigijimą, verčiantis lizingo veikla). Bendradarbiaujama ir bankų bei draudimo įmonių investicinės veiklos srityje. Komercinių bankų ir draudimo įmonių bendradarbiavimo intensyvėjimas yra vienas iš veiksnių, darančių įtaką plėtoti ne gyvybės draudimo paslaugų rinką. Minėjome kalbėdami apie ne gyvybės draudimo paslaugų vartotojų rinką, kad bankai ir lizingo kompanijos dar ilgai išliks svarbiu ne gyvybės draudimo paslaugų paklausą formuojančiu veiksniumi, todėl draudimo įmonės, sėkmingai plėtojan-

čios bendradarbiavimą su šiomis finansų institucijomis, gali užsitikrinti geras pozicijas ne gyvybės draudimo paslaugų rinkoje.

Kitas svarbus ateities ne gyvybės draudimo paklausą formuojantis veiksnys bus didėjanti gyventojų draudimo paklausa. Ne komercinių vartotojų draudimo rinka turėtų didėti greičiau nei komercinių vartotojų, todėl draudimo įmonės, iki šiol daugiausia dėmesio skyrusioms komercinių vartotojų segmentui, svarbu tinkamai įvertinti privačių asmenų aptarnavimo galimybes ir stengtis plėsti veiklą šiame segmente.

Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka kol kas nėra galutinai susiformavusi, jos laukia ilgas raidos ir brandos laikotarpis. Palyginti su Vakarų šalių ne gyvybės draudimo rinkomis, kurios yra gana stabiliai pasidalytos draudimo bendrovių, Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka dar išgyvens aktyvų dalybį ir paieškos, naujų savininkų įsiliejimo ir bendrovių jungimosi laikotarpį.

Išvados

1. Tiriamu laikotarpiu, išskyrus 2002 metus, Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka didėjo nežymiai. 2002 metais staigų rinkos padidėjimą nulėmė TPSVCAPD įvedimas. Atlikus lyginamąją analizę su kitų Europos valstybių ne gyvybės draudimo rinkomis, galima teigti, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka yra santykiškai maža.

2. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka turi didelį augimo galimybių. Remiantis Lietuvos BVP augimo iki 2015 metų prognoze ir atlikus Lietuvos ne gyvybės draudimo tankio ir prasiskverbimo rodiklių lyginamąją analizę pagal atitinkamus kitų Europos valstybių rodiklius, įvertintos Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos plėtros galimybės. Apskaičiuota, kad iki 2015 metų Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka, palyginti su 2002 metais, padidės nuo 4 iki 7 kartų.

3. Atlikus Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos koncentracijos lygio analizę remiantis *Herfindahl-Hirschman* indeksu, nustatyta, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų teikėjų rinkos koncentracija yra didelė. Daugumai buvusių socialistinių valstybių yra būdinga didelė draudimo rinkos koncentracija, nes jų draudimo rinkose anksčiau veikė valstybinė monopolija. Šią padėtį iš esmės keičia užsienio kapitalo atėjimas į rinką. Užsienio draudimo bendrovės kartu, be savo investicijų, teikia ir didelę draudimo, įmonės valdymo, rinkodaros ir pan. patirtį. Tai leidžia užsienio kapitalo bendrovėms sėkmingai konkuruoti ir susilpninti buvusios monopolininkės pozicijas rinkoje. Tą aiškiai rodo nuolat mažėjanti koncentracija, ji turėtų mažėti ir ateityje. Laipsniškai pereinama nuo rinkos, kurioje vyrauja vienas lyderis ir veikia daug smulkių draudimo įmonių, prie rinkos, kur būtų penkios–dešimt panašaus pajėgumo draudimo įmonių. Tai yra teigiamas reiškinys tiek draudimo paslaugų vartotojams, nes padidėjusi konkurencija didina jų pasirinkimo galimybes ir mažina draudimo išlaidas, tiek visai ne gyvybės draudimo rinkai, nes padidina jos plėtros galimybes ir leidžia atsikratyti neprofesionaliai dirbančių draudimo įmonių.

4. Dabar pagrindiniai draudimo paslaugų vartotojai yra įmonės ir organizacijos, jos sumoka didžiausią kiekį ne gyvybės draudimo įmokų. Tačiau ateityje labiau didės gyventojų ne gyvybės draudimo paslaugų vartojimas. Šį veiksnį draudimo įmonės privalo išnaudoti kurdamos savo strateginius planus ir daugiau dėmesio skirti parduoti draudimo paslaugas privatiems klientams, o jie ateityje taps svarbiausiu rinkos segmentu. Svarbus klientų pritraukimo šaltinis kurį laiką išliks bankai ir lizingo kompanijos. Todėl draudimo kompanijoms būtina skirti daugiau dėmesio bendradarbiauti su šiomis institucijomis.

LITERATŪRA

1. Bagdonavičius K. Draudimo įmonės veikla Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje. Daktaro disertacijos santrauka. Vilnius, 2000.
2. Bagdonavičius K. Lietuvos draudimo rinkos plėtros problemos ir tendencijos // *Ekonomika*. 1999, Nr. 49.
3. Draudimas Lietuvoje. 1999 metų apžvalga. Valsybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos. Vilnius, 2000.
4. Draudimas Lietuvoje. 2000 metų apžvalga. Valsybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos. Vilnius, 2001.
5. Draudimas Lietuvoje. 2001 metų apžvalga. Valsybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos. Vilnius, 2002.
6. Eli M. Noam. The Effect of Deregulation on Market Concentration: an Analysis of the Telecom Act of 1996 and Industry Meltdown. Columbia Business School, Columbia Institute for Tele-Information, December 2002.
7. Finansų įmonių finansai 2000. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Vilnius, 2001.
8. Finansų įmonių finansai 2001. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Vilnius, 2002.
9. Hansel D. S. Introduction to insurance. FC II Chartered Insurance Practitioner LLP. London, New York, Hong Kong, 1996.
10. Ilgalaikė Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtotės iki 2015 metų strategija. Lietuvos mokslas. Vilnius, 2002.
11. Insurance industry in Central and Eastern Europe – current trends and progress of preparations for EU membership // *Sigma*. 2001, Nr. 1.
12. Insurance industry in Central and Eastern Europe: Increasing competition – different prospects for growth // *Sigma*. 1998, Nr. 3.
13. Insurance Statistic Yearbook 1990–1997 OECD. Paris, 1999.
14. Kinduryš V. Draudimo paslaugų marketingas. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2002.
15. Kinduryš V. Ne gyvybės draudimo paslaugų verslas ir jo plėtojimo Lietuvoje problemos // Lietuvos ūkis, 2001, Nr. 12; 2002, Nr. 1; Nr. 5–6; Nr. 7–8.
16. Lietuvos statistikos metraštis 2001. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Vilnius, 2002.
17. Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2000. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Vilnius, 2001.
18. Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2001. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Vilnius, 2002.
19. World insurance in 2001: turbulent financial markets and high claims burden impact premium growth // *Sigma*. 2002, Nr. 6.
20. Турбина К. Е. Тенденции развития мирового рынка страхования. Москва: Анкил, 2000.

LITHUANIAN NON-LIFE INSURANCE MARKET AND OUTLOOK OF ITS FUTURE DEVELOPMENT

Mindaugas Baranauskas, Vytautas Kinduryš

Summary

The main purpose of this article is to evaluate current state of Lithuanian non-life insurance market and estimate its future development trends.

The article consist of four main parts: analysis of volume of Lithuanian market of non-life insurance and its state relative to the other European non-life insurance markets; analysis of competition and concentration levels of Lithuanian non-life insurers; analysis of non-life insurance consumers; outlook of future development of Lithuanian non-life insurance market.

Authors researched all available statistical data concerning Lithuanian non-life insurance market and corresponding data of Eastern, Central, and Western Europe insurance markets. This analysis revealed that Lithuanian non-life insurance market is in its early development stage. All structures and insurance products are in place, but insurance volumes are very low relative to European level. The supply side of Lithuanian non-life insurance market is characterized by very high market concentration. Despite high number of insurance companies market is domina-

ted by few biggest companies. Same situation is typical for all post-communistic countries. The consumers' side of Lithuanian non-life insurance market is characterized by low purchasing power of inhabitants, and lack of perception of essence and benefits of insurance. But all indicators suggest rapid develop-

ment of the Lithuanian non-life insurance market in the nearest future. This development is closely related with growth of whole Economy of Lithuania. In light of approaching EU membership rapid growth of Lithuanian non-life insurance market as well as whole economy is very likely.

Įteikta 2003 m. balandžio mėn.